

TÜRK MEDENİ KANUNUNDA MİRAS HUKUKUNUN ESASLARI

Prof. Dr. Şakir BERKİ

Etüdde, miras hukukuyla ilgili bütün bahisler kanundaki sistematik tâkip edilmek suretiyle incelenecektir. Aşağı yukarı şerhlerdeki madde sırasına ehemmiyet verilecek ve bu suretle hiç bir madde ve hattâ fıkrası ihmal edilmemeye dikkat olunacaktır.

§ 1. MİRASCILAR. MD: 439-448

I — Fürü. Md. 439

Ölenin birinci derece mirascıları çocukları, bunların evvel ölmüş olmaları halinde torunları ilh... dir. Her türlü fûruun mirascı olabilmesi için ölenle arasında sahih veya gayrisahih nesep münasebetinin bulunması lâzımdır. Fûruun ölene karşı nesebi, miras açıldıktan, hatta taksim olunduktan sonra kurulsa ve meselâ nesebi hâkim hükmü ile tashih edilse nesebi tashih edilen fûru meşru fûrû olarak hak iddia eder. Zira nesebin tashihi kısmen makabline şâmindir¹; Keza nesepsiz gayri meşru çocuğun ölen babasına karşı nesebi hâkim hükmü ile miras açıldıktan sonra kurulmuş olsa, keza bu fûrû da terekede gayri sahih nesepli çocuk sıfatıyla hak iddia edebilir. Zira gayri sahih nesebin kurulması, münakaşa konusu olmuş ise de, makabline teşmil edilmek lâzımdır; Fûruun hepsi meşru ise, müsavat üzere hisse alırlar. Aralarında gayri sahih nesepli fûrû varsa, hissesi meşru çocuk hissesinin yarısı nispetindedir². Evlâtlık da mevcut ise, kaideten meşru fûrû hissesi alır; istisnaen ya tespet edilen hisseyi alır veya hiç hisse alamaz³.

¹ Bu hususda yazının ikinci kısmına bakınız.

² 443 üncü madde izahına bakınız.

³ 447 inci madde izahına bakınız.

II — Ana ve Baba Md : 440

Ölenin füruu yoksa, ana ve babası müsavat üzere mirascıdır. Ana, baba murisden evvel ölmüş iseler, bunların füruu yani murisin kardeşleri ilh... halefiyet suretiyle mirascıdır. Ana veya baba tarafında hiç mirascı yoksa, yani murisin meselâ babası evvel ölmüş ve füruu da yoksa, bunlara geçecek olan pay hayatta kalan anaya intikal eder, Kayd edelimki, evvel ölen ana veya babanın füruu bulunmasa ve kendilerine geçecek pay hakkında mansup mirascı naspetmiş olsalar, bunlar mirasa gelemezler; zira mansup mirascılık ancak bir şahsın kendi terekisi üzerinde kabul edilebilen bir mirascılıktır. Evvel ölen ana babanın evlâtlığı halefiyette taksime iştirak edemez. Meselâ ana evvel ölse, bir meşru çocuk bir de evlâtlık⁴ bıraksa anaya ait hisse meşru çocuğa ait olur. Evvel ölen ananın hakiki füruu olmasa, iki evlâtlığı⁵ bulunsa, anaya ait pay, murisin hayatta olan babasının olur, evlâtlıklar bir şey alamaz.

III — Büyük ana baba (ananın ana babası, babanın ana babası) Md : 441

İkinci derecede hiç mirascı bulunmadığı zaman, mirascı murisin ana ve baba tarafından nine ve dedeleridir. Yani bu halde terekeyi dört kişi müsavat üzere taksim ederler. Bunlardan biri murisden evvel ölmüş ise, payı fûruuna geçer; ana tarafından baba ölse ve iki oğlu (murisin iki dayısı) hayatta bulunsa, murisin ana tarafından dedesine düşecek olan pay bunlara geçer. Bunlar da olmayıp fûruu olsa onlara, yani dayı çocuklarına ilh... geçer⁶ Evvel ölen dede veya ninenin fûruu olmasa, hisse, aynı taraftaki nine veya dedeye geçer; murisin ana tarafından dedesi veya fûruu olmasa, dedeye düşecek hisse baba tarafından nineye, bu da evvel ölmüş, fûru bırakmış ise onlara ait olur. Ana tarafından nine ve dede ve fûru mevcut değilse, bu tarafa geçecek olan pay, baba tarafından nine ve dedeye veya bunlar evvel ölmüş ise, amca, halalara veya bunların çocuklarına ilh... e intikal eder.

⁴ Meşru çocukla evlâtlık içtima edebilir. Şakir Berki, Türk. M. Kanunun'da çocukların mirası» A.H.F. Dergisi. c. XXII, sa: 264.

⁵ Evlâtlığı bulunan bir kimse müteaddit evlâtlıklar edinebileceği gibi, hiç evlâtlığı olmayan şahıs aynı anda iki veya daha ziyade kimseyi evlâd edinebilir.

⁶ Her türlü halefiyette mutlaka halefin ana baba bir fûrû olması icap etmez.

IV — Büyükbaba ve anaların baba ve anaları. Md : 442

Müteveffanın ana ve baba tarafından nine ve dedeleri ve bunların fürüu bulunmazsa, kanunî mirascılar nine ve dedelerin ana ve babalarıdır. Ancak bunların mirascılığı intifa hakkına münhasırdır; rakabeye sahip olamazlar. Bu suretle kanun «bir derecede mirascı varken diğer derecedekilerin mirascı olamayacağı» esasını istisnaya tâbi tutmuştur. İntifa hakkı sahibi mirascıları mevcut iken, muris terekesinin tamamında üçüncü bir şahsı mirascı nasp edebilir. Lâkin mansup mirascı intifa hakkına sahip mirascıların hayatı müddetince, terekeden intifa⁷ edemez. Mansup mirascı bulunmadığı takdirde terekenin rakabesi en son kanunî mirascı olan devlete ait olur. İşte bu halde dereceleri ayrı olan iki kanunî mirascı içtima etmiş olur: Dördüncü derece mirascısı olan büyük ana babaların ana babaları ve en son derecedeki devlet.

Müteveffanın hayatta kalan eşi mevcut oldukça, 442. madde kabili tatbik olamaz; yani müteveffanın büyük ana babalarının ana ve babaları, ne rakabe, ne intifa mirascısı olarak mirasa gelemeler. Zira 444. madde buna mânidir. Bu madde şerhine bakınız.

Hayatta kalan eş mevcut oldukça hazine de mirasa gelemez.

İntifa mirascısı, yani büyük ana ve babaların ana ve babaları, müteveffadan evvel ölmüş ise, kardeşler, yani müteveffanın büyük amca, hala, dayı veya teyzeleri intifa hakkına tevarüs ederler.

V — Sahih olmayan nesebde miras. Md : 443

Evlilik haricinde doğan her çocuk ana cihetinden aynen meşru çocuk gibi mirascıdır. Baba cihetinden meşru çocuğun hissesinin yarısı nispetinde hisse alır. Bu taksim, meşru çocuk ile içtima haline mahsustur. Gayrisahih nesepli çocuklar mirasda müstakil kalsa, baba cihetinden aynen meşru çocuk gibi tereke aralarında müsavat üzere taksim edilir. Evlilik dışında doğan çocuğun babasına mirascı olabilmesi için tanıma veya hâkim hükmü ile gayri sahîh nesebinin babasına karşı kurulmuş olması lâzımdır.

Nesebi gayri sahîh çocuk, ana veya babasından evvel ölse, fürüu gayrisahîh nesepli olsa dahi, halefiyet suretiyle mirasa gelir, yani gayri sahîh nesepli bir torun dedesinin mirasına halefiyet suretiyle gelebilir. Md. 443/2.

⁷Kanun intifa demiş, şumulünü göstermemiş olduğundan, intifa (M. K. Md: 717) mucibince kullanma ve semerelerden faydalanmaya şâmidir.

VI — Eşin mirascılığı. Md : 444

Eş hısım değildir, akrabanın en yakınıdır. Binnetice derece mirascısı olmayıp her derecede mirascıdır :

1. Müstakil ise, yani müteveffanın (ölen eşin) füruu, ana babası veya bunların füruu, yahut büyük ana babaları ile içtima etmemiş ise, mirasın tamamına sahip olur. Hazine eş ile içtima etmez⁸.

2. Ölen karı veya kocanın çocuğu⁹ veya torunları hayatta ise, hayatta kalan eş, dilerse terekenin dörtte birinde rakabe tevarüsünü ister, bu halde terekenin dörtte birinin mâliki olur; dilerse bunun yerine terekenin yarısında intifa verasetini kabul eder. Hayatta kalan eş, birden ziyade ise¹⁰ ve hepsi mülkiyet hakkını tercih etmiş iseler, terekenin dörtte biri aralarında eşit olarak taksim olunur. Fakat bir kısmı intifa, bir kısmı mülkiyeti seçmiş iseler, Yargıtayın aksi içtihadına rağmen, zannımızca mülkiyet veraseti asıl, intifa mirascılığı ona nazaran istisna olduğundan, mülkiyet seçiminin reyine itibar ederek taksim icra etmek uygun olur. Zira seçim bölünemez; yani seçim ile ya mülkiyet veya intifa veraseti icra olunur. Bu seçim hakkının icabıdır.¹¹

Hayatta kalan eş, ölen eşinin ikinci derece mirascıları ile içtima ederse, mirasdan dörtte birinin mülkiyeti ile, yarısının intifa hakkına sahip olur. Bu halde seçim hakkı olmadığından yargıtay kararını zikre lüzum yoktur.

Ölen eşin dede ve nineleri veya bunların füruu, (ölen eşin amca, hala, dayı, teyzeleri veya fürularıyla) içtima eden eş, terekenin yarısına sahip olur ve dörtte birinde intifa hakkı iktisap eder. Burada seçim yoktur.

Hayatta kalan eş, ölen eşinin büyük ana babasının ana babaları ile içtima etse, terekenin tamamına sahip olur. Fakat, 442/2 deki hüküm halefiyete dair özel bir hüküm olduğundan, eşle içtima eden murisin (ölen eş) büyük ana ve babasının ana babalarına, tereke-

⁸ İslâm miras sisteminde hazine eş ile beraber mirasa gelebilirdi.

⁹ Çocuğun ana baba bir çocuk olması icap etmez. Hayatta kalan eş övey çocukla içtima edebilir.

¹⁰ Medenî Kanununun Md. 124/2. mutlak butlanla bátil olan evlilik hakkında butlan kararı alınmadıkça sahih evliliğin bütün hüküm ve neticelerini doğuracağı yazılı olduğuna göre, ikinci evlenme hakkında butlan kararı verilmeden evvel birden ziyade evli karı veya koca ölse hal böyle olur.

¹¹ Şakir Berki «Miras Hukuku», Ank. 1959, sa : 9.

nin yarısında intifa hakkı tanımak icap edeceği fikrindeyiz. Eş, bunların kardeşleri ile içtima etse, 442/3 mucibince bunlar da intifa hakkına mirasçı olurlar¹². Bunlar da bulunmadığı takdirde, hayatta kalan eş, terekenin tamamına tam mâlik olarak vâris olur. Hazine eşle kanunî mirasçı sıfatıyla içtima edemez. Lâkin gerek hazine, gerek sâir hükmi ve hakiki şahıslar mirasda kanunen müstakil kalan eşle mansup mirasçı sıfatıyla içtima edebilir. Ölen eş, hayatta kalan eşin mahfuz hissesini¹³ aşmamak üzere bunlardan birini mirasçı nasp etse¹⁴, hal böyledir¹⁵.

Son olarak kayd edelim ki hayatta kalan eşle, ölen eşin gayrisahih nesepli çocuğu içtima etse, çocuk meşru çocuk gibi mirasçı olur; yani 444/1 deki hükümden istifade eder. Ölen eşin hem meşrû, hem gayrı sahih nesepli çocuğu eşle içtima etse çocuklar ikili birli taksim esasınca pay alırlar. Zira gayrı sahih nesepli çocukların yarı hisse alması ancak mirasçı olarak meşrû çocuk da mevcut ise câridir. Binnetice, koca ölüp 1000 lira bıraksa ve karısı ile gayrı sahih nesepli çocuğu kalsa, kadın mülkiyeti seçmiş ise 250 lira alır, gayrı sahih nesepli çocuk 750 lira iktisap eder.

Hayatta kalan eşin evlâtlıkla içtimayı, kaide olarak meşrû çocukla içtimayı gibidir. Fakat evlâd edinmeden evvel yapılan resmî senetle evlâtlığın hissesi meşrû çocuk hissesinden azaltılmış veya kanunen mirasçı olamayacağı kabul edilmiş ise, taksim ona göre yapılır.

445 ve 446 ıncı maddeler intifa hakkının irada çevrilmesinden ve teminattan bahsediyor : Hayatta kalan eş, intifa hakkının senevi irad şeklinde verilmesini isteyebilir. Bu halde tereke malları rakabe mirasçılarının zilyedliğinde kalacağından, kanun irad isteyenin diğer mirasçılardan teminat isteyeceğini kabul etmiştir. Ancak teminatın istenebilmesi, hayatta kalan ve irad istemiş olan eşin hakkının tehlikede bulunmasının ispatına bağlıdır. Yani hayatta kalan eş mücerret irad talebi ile birlikte teminat da talep edemez Md: 445/2.

¹² İntifa hakkı şahsi olduğundan ve kanunda akside kabul edilmemiş bulunduğundan intifa hakkına tevarüs edenin ölümü ile sakıt olur, terekesine dahil olmaz.

¹³ M. K. Md: 453/4.

¹⁴ Mirasçı nasbı vasiyet veya miras mukavelesi ile olur: 463; 495.

¹⁵ Eşin mahfuz hissesi aşılmış olur ve eş müüruruzaman (M. K. Md: 513) müddeti içinde tenkis dâvası açmamış ise, tasarruf nisabını aşan tereke de mansup mirasçıya ait olur.

Md: 445/2, hayatta kalan eş tekrar evlenir, yahut diğer mirasçılarını, yani kendisi ile içtima eden rakabe mirasçılarının hakları tehlikeye düşerse, bu mirasçılarının eşden teminat istemeye haklı olduklarını beyan ediyor. Bu madde hükmü, hayatta kalan eşin intifa hakkını irada tahvil etmemiş olduğu halde kabili tatbiktir; zira bu halde üzerinde intifa hakkı olan tereke malları eşin zilyetliğinde bulunur ve diğer mirasçılarının hakları tehlikeye düşebilir. Mücerret tekrar evlenmeyi kanun teminat sebebi saymıştır. Zira bu halde intifa hakkına sahip hayatta kalan eşin zilyet bulunduğu malların bu eşin yeni koca veya karısının tesiri ile istismar olunabileceği farz edilmiştir ki, isabetsiz sayılmaz.

VII — Madde 447 (Evlâtlığın mirascılığı)

Evlâtlığın mirascılığına dâir hüküme 257 inci maddede de tesadüf olunur. Her iki maddenin tefsiri yapılacaktır.

Evlâtlık evlât edinenin kanunî mirascısı olup, aynen meşrû çocuk gibi hisse alır. Gayrı sahih nesepli çocukla içtima etse ikili birli taksim kaidesi câri olur.

Evlâd edinmeden evvel yapılan resmî senetle evlâtlığın miras hakkı azaltılabileceği gibi, tamamen de kaldırılabilir¹⁶ Evlâtlığın meşrû veya nesebi gayrı sahih fûruu evlâd edinene halefiyet suretiyle mirascı olur Md: 447/1.

Evlâtlığın evlâtlığı halefiyet suretiyle evlâd edinene mirascı olamaz¹⁷.

Evlâd edinen ve hısımları evlâdlığın kanunî mirascısı olamaz ise de, mansup mirascısı olabilir ve bu sıfatla evlâd edinen şahıs evlâdlığın hakiki ana babasından daha fazla pay da alabilir¹⁸.

Evlâtlığın evlâd edinenin kanunî mirascısı olması, hakiki ana babasından kanunî mirascılığını kaldırmaz Md: 257. Evliler tarafından müstereken evlâd edinilmiş olan kimsenin izâfi ana babası

¹⁶ Şakir Berki «Medenî Hukuk, İkinci Baskı, 1969, sa: 188.

¹⁷ Evlâd edinme halefiyet suretiyle mirascılığa mahal vermediğinden, bir şahsın meşrû fûruunun evlâtlığı da evlâd edinen kimsenin usulünden halefiyet yolu ile miras alamaz.

¹⁸ Bir şahıs ana babasını ve 1000 lira tereke ile taasruf nisabının tamamında evlâd edinene mansup mirascı olarak bıraksa, ana babadan her biri kanunî mirascı olarak 250 ve evlâd edinen mansup mirascı olarak 500 lira alır.

ile hakiki ana babası bir uçak kazasında ölmüş olsalar, evlâtlık dört kişiden ayrı ayrı meşrû fûru olarak miras alır.

Evlâtlığın evlâd edinenden kanunen mirascı olabilmesi mirasın açıldığı zaman evlâtlık münasebetinin mevcudiyetine bağlıdır. Zira evlâd edinmenin ref'i istikbale âit bütün neticelere şâmindir¹⁹.

VIII — Madde : 448 (Hazinenin Mirascılığı)

Murisin dört dereceden hiç mirascısı ve eşi bulunmaz ve terekisinin tamamı mirascı nasbı veya muayyen mal vasiyeti ile başkasına intikal ettirilmemiş ise, terekeye kanunî mirascı sıfatıyla²⁰ Devlet el koyar. Devlet, mahfuz hisseli mirascı olmadığından, muris, terekenin tamamını başkalarına intikal ettirebilir. Bu halde devlet terekeden bir şey alamaz. Terekenin cüz'ü tasarruf edilmiş ise, tasarruf edilmemiş olan kısım Devlete intikal eder.

Türkiyede ölen yabancı veya öldüğü zaman tâbiyeti belli olmayan (heimatlos) ise, terekenin hangi devlete ait olacağı Devletler Özel Hukuku prensiplerine göre tâyin edilir.

Murisin yalnız dördüncü derecedeki mirascıları varsa Devlet bütün terekenin rakabesine sahip olur, bu derecedeki usul intifa mirascısı olur; büyük ana babaların ana babaları veya kardeşleri yoksa, verâset tamamen Devlete aittir. Daha uzak derecedeki usul murisin vefatında hayatta olsa bile intifa hakkı mirascısı olarak terekeden hiç bir fayda sağlayamaz²¹.

Bir şahsın yalnız gayri sahih nesepli fûruu olsa, bütün miras buna geçer, Devlet taksime gelemmez. Yani gayri sahih nesepli çocuğun mirasdaki payının meşrû çocuğun yarı hissesi nispetinde ol-

¹⁹ M. K. Md: 258/2.

²⁰ Devletin kanunî mirascılığı ile sair kanunî mirascılar arasındaki fark, Hazinenin tereke borçlarından ancak eline geçenle mesul olması, diğerlerinin bütün mamelekleriyle mes'uliyetidir. Bundan başka, Devlet, mahrumiyet, iskat ve mirasdan feragat suretiyle, mirascılık sıfatını zâyî edemez; diğer mirascılar bu yollardan biri ile mirascılık vasfından mahrum olurlar.

²¹ İsviçre ve onu takip eden Türk Medenî Kanununun bu sistemi verâsetde adâlet esasına bâriz şekilde aykırıdır. Zira aynı kanunlara göre, bir kimse dedesinin dedesinden, hatta bunların daha uzaklara gidebilen usulünden, fûru sıfatıyla mirascı olduğu halde, bütün usulün her fûrudan mirascılığı kabul edilmemiştir. ki keyfiyet bizce mantıka aykırı olduğu gibi, her iki kanunun kan esasına göre kabul ettiği mirascılık sistemini de tatmin edici değildir.

duğu dermeyan edilerek, terekenin ikili birli taksim esasınca 2/3 üne Devlet el koymak hakkına sahip değildir.

Murisin hayatta kalan eşinden başka mirascısı olmasa bütün tereke buna âit olur; keza Devlet mirasa gelemeyiz, eş mutlak butlanla bâtil bir evlenme ile bağılı olsa bile hüküm aynıdır. Zira butlan kararına kadar mutlak butlanla dahi bâtil olan her evlilik sahih evliliğin bütün hükümlerini doğurur²². Binnetice mutlak butlanla malûl evlenme akdedenlerden biri, butlan kararı verilmeden evvel ölse²³ diğer eş ona mirascı olur.

Ş 2. ÖLÜME BAĞLI TASARRUFLAR

I — Md : 449 - 450 (Tasarrufa ehliyet)

15 yaşını bitiren ve temyiz kudretine sahip olan kimse kanunun tayin ettiği hudut²⁴ ve şekillere²⁵ riayet etmek şartı ile vasiyet suretiyle mallarında tasarruf edebilir. Miras mukavelesi yapabilmek için rüşde²⁶ erişmiş olmak lâzımdır.

II — Md.451 : (Bâtil tasarruflar)

Rızayı fesada uğratan sebepler altında yapılmış olan vasiyet iptali muciptir²⁷ Ancak vasiyeti yapan hata, hileye vâkıf olmasına veya tehdit veya cebrin tesirinden kurtulduğu andan itibaren bir sene içinde bu vasiyetten rücu etmemiş ise, vasiyete karşı iptal dâvası açılmaz. Tasarrufu yapan kimsenin tasarruf konusunda veya musaleyhin şahsında hatâ işlediği bâriz bulunur ve hakiki maksadının ne olduğu anlaşılabilirse, tasarruf tashih edilir, yani ona göre icra olunur.

²² Türk M. K. Md: 124/2. (İSV. M. K. Md: 129).

²³ Dâva esnasında eşlerden birisinin ölmesi ile evlilik esasen zail olacağından butlan davasına devamı da lüzum yoktur. M. K. Md: 114/1). Ancak alâkalılar butlanla hüküm aldrabilirler.

²⁴ Yani mahfuz hisse tecavüz edilmeyecek, veya ahlâka, kanuna âdâba aykırı maksad için yapılmayacaktır. Burada kayd edelim ki bu sonuncu halde vasiyet keentlemyekûn (hükümsüz) olup, iptal dâvası açılmasa bile, selâhiyetli mahkeme tarafından tenfiz edilemez: meselâ eroin vasiyetinde, mer'ayı vasiyetde ilh... hal böyledir.

²⁵ 478-488 inci maddelerin izahına bakınız.

²⁶ Rüşdün üç çeşidi de muteberdir.

²⁷ M.K. Md: 99/2.

III — Md-452-454 : (Tasarruf nisabı)

İslâm miras hukukunda tasarruf nisabı daima terekenin üçte biri idi. Mahfuz hisseye göre değişmezdi. Medenî Kanunda, 453 üncü maddedeki mahfuz hisselerine göre değişir. İslâm hukukunda her mirasçı mahfuz hisseye sahip öken, Medenî Kanununun 453 üncü maddesi; yalnız furuu, ana babayı, kardeşleri ve hayatta kalan eşi mahfuz hisseli mirasçı olarak kabul etmiş, diğer hısımları kanunî mirasçı saydığı halde, onlar lehine mahfuz hisse tanımamış olmakla bunların mirasdaki mukadderatını, murisin iradesine, hattâ keyfine tâbi kılmıştır. Filhakika muris, mahfuz hisseli kanunî mirasçı bulunmadığı takdirde bütün terekeyi sebep zikretmeksizin başkasına devrederek kanunen mirasçı olan, fakat mahfuz hisseli olmayan mirasçılarını mirasdan uzaklaştırabilir Md: 452/2.

553 üncü madde, mahfuz hisse miktarını tespit ediyor: furuun mahfuz hissesi miras hakkının²⁸ dörtte üçü, baba, ana için yarısı, kardeşlerin her biri için dörtte biri, eş için kanunî mirasçılarla içtima halinde mirasdan mülkiyet hakkı olan kısmın tamamı, mirasda müstakil ise, terekenin yarısıdır. Bu miktarlar haricinde kalan tereke kısmı tasarruf nisabıdır. Murisin çeşitli mahfuz hisseli mirasçılarını içtima etmiş ise, her birinin mahfuz hissesi toplanıp bütün tereke kıymetinden çıkarıldıktan sonra kalan miktar tasarruf nisabıdır: Hayatta kalan eşle furu içtima etmiş ve tereke 1000 lira olsa, muris ancak bu esasa göre yapılan hesap gereğince terekeden 187,5 lirayı tasarruf edebilecektir. Bu miktar tecavüz edilmişse, her mirasçı tecavüzünün kendi mahfuz hissesine isabet eden kısmına münhasır olmak üzere tenkis dâvası²⁹ açmaya haklı olur.

Tasarruf nisabı, 454/2 deki borçlar ve masraflar terekeden tenzil edildikten sonra hesap edilir, yani aktif terekeden, sâfi tereke üzerinden hesaplanır. Keza ölüme bağlı olmayan tenkise tâbi teberrular³⁰ da tasarruf nisabının hesabı için terekeye ilâve edilir. Sigortalar, mirasın açıldığı andaki kıymetleri ile terekeye dahil edilir Md: 456.

²⁸ Miras hakkı, mirasçı mirasda müstakil ise ve terekede tasarruf yoksa terekenin tamamıdır.

²⁹ Md: 502.

³⁰ Md: 507.

IV — Md. 457-460 (Mirasdan iskat)

Mahfuz hisseli mirasçı 457 inci maddedeki fiillerden birini işlediği takdirde, müris tarafından ölüme bağlı tasarrufla mirasdan iskat edilebilir.

1. Cezaî iskat denilen bu iskatin kısmî olamayacağı 458 inci maddede «... iskat olunan kimse terekeden hisse talep edemez.» denilmekle açıkça teyid olunmaktadır.

İskat edilenin hissesi kaide olarak tasarruf nisabına dahildir. Muris bu hisseyi ölüme bağlı tasarrufla dilediğine devredebilir. Fakat etmemiş veya kısmen etmiş ise, hissenin tamamı veya bakiyesi, müteveffanın kanunî mirasçılara geçer; ancak iskat edilenin fûruunun mahfuz hissesi³¹ kanunen bunlara ait olur. Bakiye fûruun mahfuz hissesi kadar veya daha az olsa, murisin diğer, yani iskat edilen ile birlikde taksime iştirak edecek olan kanunî mirasçuları bir şey alamazlar.

İskat ancak murisin ölüme bağlı tasarrufu ve iskat sebebinin zikredilmiş olması şartıyla muteberdir. İskat edilen iskatin haksızlığına itiraz ettiği takdirde, iskat sebebinin mevcudiyetini ispat iskattan istifade edecek olan mirasçıya³² yahut iskat edilenin hissesinin kendisine vasiyet edilen şahsa³³ aittir. Zira iskatin iptaliyle bunların menfaati tehlikeye girmektedir.

Sebeb beyan edilmemiş veya beyyine ikame edilmemiş ise, müteveffanın iskat arzusunun bir hatâdan sâdır olduğu açıkça anlaşılıyorsa, iskat yine muteberdir; ancak bu halde iskat mahfuz hisseye şâmil olmaz. 459/2 deki bu hükümle kanun cezaî iskatin kısmî olamayacağı esasını istisnaya tâbi tutmuştur.

2. Md. 460 (Aciz sebebiyle iskat) :

Bu iskat ancak borcunu ödemekten âciz olduğu iskat tasarrufu anında sâbit fûru hakkında câridir³⁴ ve yalnız mahfuz hissenin

³¹ Md: 458.

³² Bu mirasçı hem murisin iskat edilenle içtima eden mirasçısı, hem iskat edilenin fûru olabilir.

³³ İskat edilen hissenin mahfuz hissedenden fazla kısmı muris tarafından muayyen mal vasiyetleri ile tasarruf edilebileceği gibi, mansup mirasçılık suretiyle de tasarrufa konu olabilir.

³⁴ Aciz sebebi ile iskat âdetâ fûruun alacaklılarından mal kaçırmak gibidir. Hakkında daha bir çok tenkitler yapılabilir. Biz yalnız kanun hükmü üzerinde duruyoruz.

yarısı üzerinde müteberdir. İskat harici kalan mahfuz hisselerin yarısını muris (iskat eden) iskat edilen furuun mevcut çocuklarına veya doğacak olan çocuklarına tahsis etmesi şarttır.

Aciz sebebiyle iskat da ölüme bağlı tasarrufla mümkündür. Keza sebebin yani borç ödemekten aczin tasarruf anında mevcudiyetinin de zikredilmiş olması şarttır.

Miras açıldığı zaman aciz sebebiyle iskat edilen fūrū hakkında aciz vesikasının hükmü kalmamış yahut aciz vesikasındaki borç, iskat edilen furuun miras hakkının yarısından fazla değilse, iskat edilenin talebi ve keyfiyeti ispat etmesi şartıyla iskat hükümsüz hale getirilebilir.

V — Md. 461-465 (Ölüme bağlı tasarrufların çeşitleri)

Vasiyet ve miras mukavelesi olmak üzere iki çeşit ölüme bağlı tasarruf vardır³⁵. Vasiyet de iki çeşittir: Muayyen mal vasiyeti; mirascı nasbına dâir vasiyet; Terekeden araba, ev, miktarı belli para ilh... vasiyet edilmiş ise, muayyen mal vasiyeti; terekenin bir cüz'ü³⁶ vasiyet edilmişse, mirascı nasbı söz konusudur. Gerek muayyen mal vasiyeti, gerek mirascı nasbı miras mukavelesinin de muhtevası olabilir; yani bu iki çeşit vasiyet, miras mukavelesine de derc edilebilir; ayrı yapılmaları zaruri değildir.

Murisin vasiyet ve miras mukavelesi ile terekesinde tasarruf, mahfuz hisseli mirascı yoksa, terekenin tamamına şâmil olabilir; varsa, ancak tasarruf nisabı dahilinde müteberdir. Aksi halde tenkis dâvâsı³⁷ ile mahfuz hisseyi aşan kısım indirilir.

Vasiyet veya miras mukavelesinde lehine tasarruf yapılan şart veya mükelefiyet yüklenebilir. Bu şart veya mükelefiyetler vasiyet konusu, lehine vasiyet yapılan verildiği tarihten itibaren yerine getirilir. Aksi halde alâkadarlar³⁸ bunların yerine getirilmesini istemeye haklıdır. İsteğe rağmen yerine getirilmediği takdirde vasiyet mevzuu terekeye iade olunur.

³⁵ Md: 463; 464.

³⁶ Çünkü terekenin 1/2, 3/4 ilh.. gibi cüzülerinin ölüm zamanında ne olacağı vasiyet yapıldığı zaman tâyin edilemez: Md. 463.

³⁷ 502 ve 513 üncü maddelerin tefsirine bakınız.

³⁸ Alâkadar kimse, şart veya mükelefiyetten faydalanacak olan hakiki veya hükmi şahıslarla, vasiyetin iptalinden faydalanacak olan mirascılardır.

Muayyen mal vasiyetindeki şart veya mükellefiyet, vasiyet edilen mal miras açıldığı zaman terekede çıkmadığı takdirde, aksi vasiyette yazılı olmadıkça sâkıt olur Md: 464.

VI — Md. 465-466 (Vasiyet edilen şeyin teslimi ve tenkis)

Vasiyet edilen şey, miras açıldığı an ne halde ise o suretle teslim olunur. Ev vasiyet edildiği an yeni, fakat miras açıldığı zaman harap, yahut vasiyet edildiği gün aynı mükellefiyetle takyit edilmiş olmadığı halde, miras açıldığı gün takyid edilmiş ise o halde intikal eder; musaleyhin itiraza hakkı yoktur. Vasiyet edilen şey'in kıymetinin artması halinde de, mirasçıların hak iddia etmek yetkisi yoktur: vasiyet tarihinde iki katlı iken miras açıldığı tarihte üç katlı hale gelmiş olan evin üçüncü katının değerini mirasçılar, lehine vasiyet yapılandan isteyemezler.

Vasiyeti tenfiz memuru, mirasın açıldığı günden, teslim anına kadar lehine vasiyet olunana karşı vekâleti olmadan başkası hesabına tasarruf ikaidelerine göre mes'ul olduğu gibi, lehine vasiyet yapılmış olan kimse de vasiyet konusunun muhafaza ve bakım masraflarını aynı esaslara göre, tenfiz memuruna borçlu olur.

466 ıncı madde, tereke mevcudunu aşan vasiyetin tenkisinden bahsediyor ise de, böyle vasiyet, aşan nispete münhasır olmak üzere kendiliğinden hükümsüzdür. Vasiyeti tenfiz memuruna yapılan teberrû veya tasarruf nisabı aşılmış ise, tenkis o vakit icab eder.

Vasiyeti ifa mükellefiyeti kendisine tahmil edilen kimse, murisden evvel ölür, yahut lehine yapılan teberruu yahut mirascılığı red ettiği takdirde, veya mirasdan mahrum olursa, vasiyet yine tenfiz olunur.

Kanunî veya mansup mirasçı mirası red etse bile, lehine yapılan muayyen mal vasiyetini red etmiş sayılmaz; zira lehine muayyen mal vasiyet edilen kimse, mirasçı değildir; binnetice mirascılık sıfatını kaybetmesi, muayyen mal vasiyeti lehdarı olarak terekeye karşı alacaklılık sıfatına tesir etmez.

VII — Md. 467-472 (ikame)

Kanun iki çeşit ikame kabul ediyor : Alelâde, fevkalâde ikame.

Alelâdede, lehine muayyen mal vasiyet edilen veya mirasçı nasip edilen kimsenin tasarrufu yapandan evvel ölmesi veya vasi-

yeti reddi halinde mevzuubahistir. Şu halde bu ikamede musaleyh, tasarruftan hiç istifade etmek imkânı bulamaz. Bu halde tasarruf iradesinin boşa gitmemesi için tasarrufu yapan, tasarruftan faydalanacak olan diğer şahıs veya şahısları tâyin eder ve vasiyetten bunlar faydalanır. Md: 467.

Fevkalâde ikamede, lehine tasarruf yapılan şahıs tasarruftan istifade eder; fakat, öldüğü zaman veya iktisaptan muayyen bir müddet sonra mansup mirascı veya muayyen mal vasiyeti lehdarı sıfatıyla iktisap etmiş olduğunu namzede devretmeye mecburdur. Demekki, ilk mansup mirascı veya muayyen mal vasiyeti lehdarı, tasarruftan muayyen bir müddet faydalandıktan sonra, nazmet denilen şahıs faydalanır. Tasarrufu yapan aynı mükellefiyeti namzede tahmil edemez. Yani mütevali fevkalâde ikame câiz değildir.